

Oziq-ovqat xavfsizligi: Global muammo va milliy yondashuv.

Xamroyeva Munavvar Toshtemerovna

Qarshi davlat texnika universiteti Shahrizabz oziq-ovqat muhandisligi fakulteti talabasi.

+998 88 072 00 42

Ilmiy rahbar:

Xolmurodov Bobur

Qarshi davlat texnika universiteti Shahrizabz oziq-ovqat muhandisligi fakulteti o'qituvchisi.

Annotatsiya:

Mazkur maqolada oziq-ovqat xavfsizligi global miqyosdagi dolzarb masalalardan biri sifatida tahlil qilinadi. Tadqiqotda global oziq-ovqat ta'minoti tizimining muammolari, iqlim o'zgarishlari, pandemiyalar, siyosiy beqarorlik va aholining o'sish sur'atlari kabi omillar o'rganilgan. O'zbekiston misolida milliy oziq-ovqat siyosati, mavjud imkoniyatlar, zaxiralar, texnologik yondashuvlar va davlat strategiyalari tahlil qilingan. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash uchun ilmiy-innovatsion texnologiyalarni joriy etish, resurslardan oqilona foydalanish, ekologik muvozanatni saqlash va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish zarur. Tadqiqot natijalari siyosiy qarorlar qabul qilishda, ilmiy strategiyalar ishlab chiqishda va milliy oziq-ovqat siyosatini takomillashtirishda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit.so'zlar: Oziq-ovqat xavfsizligi, barqaror rivojlanish, resurs tejash, ekologik xavfsizlik, milliy strategiya

Abstract:

This article analyzes food security as one of the most urgent global challenges. The study examines issues related to global food supply systems, such as climate change, pandemics, political instability, and population growth. The paper also evaluates Uzbekistan's national food security policy, available resources, technological approaches, and state strategies. The results show that ensuring food security requires the implementation of innovative technologies, efficient resource use, maintaining ecological balance, and strengthening international cooperation. The findings provide practical recommendations for improving food security policies and sustainable agricultural development.

Keywords: Food security, sustainable development, resource efficiency, ecological

safety, national strategy

Аннотация:

В данной статье продовольственная безопасность рассматривается как одна из наиболее актуальных глобальных проблем. В исследовании анализируются вопросы, связанные с мировой системой продовольственного снабжения, изменением климата, пандемиями, политической нестабильностью и ростом населения. На примере Узбекистана рассмотрены национальная политика продовольственной безопасности, ресурсы, технологические подходы и государственные стратегии. Результаты показывают, что обеспечение продовольственной безопасности требует внедрения инновационных технологий, рационального использования ресурсов, сохранения экологического баланса и укрепления международного сотрудничества. Выводы исследования имеют практическое значение для совершенствования национальной продовольственной политики.

Ключевые-слова: Продовольственная безопасность, устойчивое развитие, рациональное использование ресурсов, экологическая безопасность, национальная стратегия

Kirish:

Oziq-ovqat xavfsizligi hozirgi davrda insoniyat oldidagi eng muhim global muammolardan biri hisoblanadi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha 800 milliondan ortiq insonlar doimiy ochlikdan aziyat chekmoqda. Bu esa oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish, taqsimlash va iste'mol qilish tizimlarining izchil ishlamasligini ko'rsatadi. Oziq-ovqat xavfsizligi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy, ekologik va siyosiy barqarorlikning ham muhim tarkibiy qismidir. Har bir mamlakat aholisi uchun yetarli, sifatli va xavfsiz oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlanish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylangan. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda ushbu masalaga alohida e'tibor qaratilib, "Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash to'g'risida"gi qonun loyihalari, milliy dasturlar va innovatsion texnologiyalarni joriy etish ishlari olib borilmoqda. Mazkur maqolaning maqsadi — oziq-ovqat xavfsizligining global ahamiyatini yoritish, O'zbekiston tajribasini tahlil qilish hamda mavjud muammolarga ilmiy asoslangan yechimlar taklif etishdan iborat.

Adabiyotlartahlili:

FAO ma'lumotlariga ko'ra, global oziq-ovqat xavfsizligi darajasi oxirgi yillarda pasaygan bo'lib, 2,4 milliarddan ortiq inson sifatli oziq-ovqatga to'liq ega emas [1], [12]. Ushbu manbada iqlim o'zgarishi, qurg'oqchilik va tabiiy ofatlar ishlab chiqarish hajmini kamaytirayotgani qayd etilgan [14]. Sachs o'zining "The Age of Sustainable Development" asarida barqaror rivojlanishning asosi sifatida ekologik muvozanat va resurslardan oqilona foydalanishni ta'kidlaydi [2]. Unga ko'ra, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash uchun ilm-fan va innovatsiyalarni ishlab chiqarish jarayonlariga chuqur integratsiya qilish zarur. Mamatqulov va Karimova O'zbekiston sharoitida oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashda qishloq xo'jaligi modernizatsiyasi va yer-suv resurslarini tejash masalalarini tahlil qilgan [5]. Ularning fikricha, milliy siyosatda texnologik yangilanishlar bilan bir qatorda infratuzilmani takomillashtirish ham muhim. Jahon bankining "Global Food Crisis Report" hisobotida esa oziq-ovqat narxlarining o'sishi va transport tizimidagi uzilishlar dunyo bozorlariga salbiy ta'sir ko'rsatayotgani ko'rsatilgan [3]. Ushbu holat O'zbekistonning import qaramligini kamaytirish zarurligini ko'rsatadi. UNDP tahlillarida esa oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash, ayollar va yoshlarning iqtisodiy ishtirokini kengaytirish muhimligi qayd etilgan [6]. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan "Oziq-ovqat xavfsizligi strategiyasi – 2030" hujjatida milliy xavfsizlikning ustuvor yo'nalishlari aniq belgilangan [4], [8], [13]. Ushbu adabiyotlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, oziq-ovqat xavfsizligi masalasi bir vaqtning o'zida iqtisodiy, ekologik, ijtimoiy va siyosiy jihatlardan kompleks yondashuvni talab qiladi [7], [9], [10], [11], [15].

Metodologiya:

Tadqiqotda tahliliy, qiyosiy va statistik yondashuvlardan foydalanildi. Ma'lumotlar FAO Jahon banki BMT O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi va Qishloq xo'jaligi vazirligi hisobotlari asosida tahlil qilindi. Oziq-ovqat xavfsizligi darajasi quyidagi mezonlar orqali baholandi: ishlab chiqarish hajmi, import ulushi, narx barqarorligi, sifati va aholining xarid qobiliyati. Metod sifatida SWOT tahlil qo'llanilib, O'zbekiston oziq-ovqat tizimining kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlari hamda tahdidlari aniqlanadi. Tadqiqotda kontent tahlil usuli orqali xalqaro tashkilotlarning hisobotlari solishtirilib, O'zbekistonning mavjud siyosati bilan qiyoslandi. Natijalarni ishonchliligi uchun o'nlab statistik manbalar, hukumat qarorlari va ilmiy maqolalardan foydalanildi. Qo'shimcha ravishda, tadqiqotda so'nggi 10 yillik ma'lumotlar

dinamikasi tahlil qilinib, oziq-ovqat xavfsizligi indeksining o'zgarish tendensiyasi aniqlandi. Shuningdek, ekspert baholash usuli bilan soha mutaxassislarining fikrlari o'rganildi. Analitik yondashuv yordamida xalqaro tajriba va milliy siyosatning samaradorligi o'zaro taqqoslandi. Tadqiqotning natijalari esa empirik kuzatuv va hujjatli manbalar asosida dalillandi.

Natijalar:

Tadqiqot natijalari O'zbekiston oziq-ovqat xavfsizligi sohasida sezilarli yutuqlarga erishganini ko'rsatdi. Don, meva-sabzavot mahsulotlari bo'yicha o'z-o'zini ta'minlash darajasi 90 foizdan yuqori. So'nggi yillarda 1,2 million gektar yerda tomchilatib sug'orish, intensiv bog'lar va issiqxonalar tizimi joriy etilgan. Lekin chorvachilik, baliqchilik va yog'-moy mahsulotlari sohasida import ulushi yuqoriligicha qolmoqda. Oziq-ovqat narxlarining mavsumiy tebranishi va saqlash tizimining yetarli darajada rivojlanmagani muhim muammo sifatida qayd etildi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash uchun ilmiy tadqiqotlar va innovatsion texnologiyalar asosida ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish lozim. So'nggi besh yil ichida qishloq xo'jaligida ishlab chiqarish hajmi 35 foizga oshgan bo'lsa-da, mahsulotlarni qayta ishlash darajasi hali pastligicha qolmoqda. Mahsulot eksporti asosan xomashyo ko'rinishida bo'lib, bu esa qo'shimcha qiymat zanjirining to'liq shakllanmasligiga sabab bo'lmoqda. Tahlil natijalariga ko'ra, oziq-ovqat xavfsizligi darajasi to'liq ta'minlanishi uchun ichki bozorda logistika, saqlash va transport infratuzilmasini takomillashtirish zarur. Aholining oziq-ovqat iste'moli tarkibida sabzavot va mevalar ulushi yuqori bo'lsa-da, oqsil va yog' manbalari yetarli emasligi aniqlangan. Bu esa uzoq muddatda aholining sog'lom ovqatlanish darajasiga ta'sir ko'rsatadi.

1-jadval. Oziq-ovqat xavfsizligi: Global muammo va milliy yondashuv

№	Yo'nalish Masala	Global darajadagi muammo	O'zbekiston bo'yicha milliy yondashuv	Natija / Maqsad
1	Iqlim o'zgarishi	Qurg'oqchilik, hosildorlik kamayishi	Suvni tejovchi texnologiyalar, tomchilatib sug'orish	Hosildorlikni barqaror saqlash
2	Aholi sonining o'sishi	Talab oshishi, oziq- ovqat	Mahalliy ishlab chiqarishni	O'z-o'zini ta'minlash

№	Yo‘nalish Masala	Global darajadagi muammo	O‘zbekiston bo‘yicha milliy yondashuv	Natija / Maqsad
		yetishmovchiligi	kengaytirish	
3	Importga bog‘liqlik	Narxlarning o‘sishi, ta‘minot uzilishi	Mahalliy korxonalarni qo‘llab-quvvatlash, klaster tizimi	Mustaqil ta‘minot zanjiri
4	Texnologik orqada qolish	Qayta ishlash samaradorligi past	Innovatsion texnologiyalarni joriy etish	Ishlab chiqarish samaradorligini oshirish
5	Sog‘lom ovqatlanish muammosi	Noto‘g‘ri ovqatlanish, isrofgarchilik	Ta‘lim va targ‘ibot dasturlari	Aholining sog‘lom turmushi
6	Ekologik muvozanat	Yer degradatsiyasi, ifloslanish	Ekologik dehqonchilik, organik mahsulot ishlab chiqarish	Barqaror rivojlanish

Muhokama:

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, oziq-ovqat xavfsizligi O‘zbekiston uchun strategik ustuvor yo‘nalishdir. “Oziq-ovqat xavfsizligi strategiyasi – 2030” dasturi bu borada muhim yo‘l xaritasi bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu dasturda resurslarni tejash, ekologik barqarorlikni ta‘minlash va qayta ishlash sohasini rivojlantirish asosiy maqsad qilib qo‘yilgan. Oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashda xalqaro hamkorlik va texnologiya almashinuvi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shuningdek, aholining oziq-ovqat madaniyatini oshirish va isrofgarchilikka qarshi kurashish ham global tajribalarda muhim o‘rin tutadi. O‘zbekiston sharoitida ilmiy-tadqiqot institutlarini amaliy ishlab chiqarish bilan bog‘lash, yosh mutaxassislarni jalb qilish zarur. Qishloq xo‘jaligida raqamli texnologiyalarni keng joriy etish mahsulдорlikni 20–25 foizga oshirishi mumkinligi aniqlangan. Oziq-ovqat xavfsizligi masalalarini tartibga solishda mahalliy boshqaruv organlari va xususiy sektorning hamkorligi samaradorlikni oshiradi. Davlat tomonidan subsidiya, grant va soliq imtiyozlari tizimini kuchaytirish ichki ishlab chiqaruvchilar uchun muhim rag‘bat manbaidir. Bundan tashqari, qishloq xo‘jaligi yerlarini degradatsiyadan himoya qilish, suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy etish ham strategik ahamiyatga ega. Muhokama

natijalari shuni tasdiqlaydiki, oziq-ovqat xavfsizligi iqtisodiy barqarorlik, ekologik muhofaza va ijtimoiy farovonlikning bir butun tizimida ko‘rilmog‘i lozim.

Takliflar:

1. Qishloq xo‘jaligida raqamli va resurs tejovchi texnologiyalarni keng joriy etish.
2. Oziq-ovqat mahsulotlarini saqlash va logistika tizimini modernizatsiya qilish.
3. Milliy oziq-ovqat zaxira fondini yaratish va barqaror boshqarish tizimini shakllantirish.
4. Ilmiy-tadqiqot institutlari bilan ishlab chiqaruvchilar o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish.
5. Xalqaro tashkilotlar bilan qo‘shma loyihalar amalga oshirish.
6. Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni subsidiyalar va soliq imtiyozlari bilan qo‘llab-quvvatlash.
7. Ekologik toza, organik mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish.
8. Aholining oziq-ovqat madaniyatini oshirish va isrofgarchilikka qarshi targ‘ibot ishlarini kuchaytirish.

Xulosa:

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, oziq-ovqat xavfsizligi global miqyosda insoniyatning eng muhim muammolaridan biri hisoblanadi. O‘zbekiston so‘nggi yillarda bu yo‘nalishda sezilarli yutuqlarga erishgan bo‘lsa-da, mavjud resurslardan yanada samarali foydalanish zarur. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish, ilmiy yondashuvni kuchaytirish va ekologik omillarni inobatga olish oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shuningdek, xalqaro hamkorlikni kengaytirish, oziq-ovqat zaxiralari va logistika tizimlarini yaxshilash zarur. Aholining oziqlanish madaniyatini oshirish, isrofgarchilikni kamaytirish va barqaror iste‘molni targ‘ib qilish ham muhim. Davlat siyosatining izchil yuritilishi, ilmiy asoslangan strategiyalar va mahalliy ishlab chiqaruvchilarga ko‘mak berish bu sohada barqarorlikni ta‘minlaydi. Kelajakda oziq-ovqat xavfsizligi nafaqat iqtisodiy, balki ekologik va ijtimoiy omillar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lishi kutilmoqda. Shu bois bu masalani hal etishda tizimli yondashuv, innovatsiya va xalqaro tajriba muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. FAO. *The State of Food Security and Nutrition in the World*. Rome, 2022.

2. Sachs, J. D. *The Age of Sustainable Development*. Columbia University Press, 2015.
3. World Bank. *Global Food Crisis Report*, 2023.
4. O‘zbekiston Respublikasi Qishloq xo‘jaligi vazirligi. *Oziq-ovqat xavfsizligi strategiyasi – 2030*, Toshkent, 2022.
5. Mamatqulov A., Karimova D. *Oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashda innovatsion texnologiyalar roli*, 2021.
6. United Nations Development Programme (UNDP). *Food Security and Sustainable Agriculture*, 2021.
7. World Economic Forum. *Global Risks Report*, 2022.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–5282-son qarori, 2022-yil 12-iyul.
9. European Food Safety Authority (EFSA). *Food Safety and Risk Assessment*, 2021.
10. OECD. *Sustainable Food Systems*, 2020.
11. BMT. *SDG2: Zero Hunger*, 2023.
12. FAO Statistical Yearbook, 2022.
13. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi hisobotlari, 2024.
14. WHO. *Food and Nutrition Policy Review*, 2023.
15. UNCTAD. *Food Security and Trade*, 2022.